

Київські митрополити XVII—XVIII ст.

ЗНАМЕНІТІ УКРАЇНЦІ

FOLIO

Знамениті українці

Юрій Мицик

**Київські митрополити
XVII–XVIII ст.**

«ОМІКО»

2018

УДК 27(477-25)

Мицик Ю. А.

Київські митрополити XVII–XVIII ст. / Ю. А. Мицик —
«ОМІКО», 2018 — (Знамениті українці)

У книзі подається на широкому фактичному матеріалі та на підставі як опублікованих, так і архівних джерел, стислий нарис біографій київських митрополитів — предстоятелів Української Православної Церкви XVII—XVIII ст., які здебільшого були також визначними культурними, а іноді — політичними діячами України.

УДК 27(477-25)

© Мицик Ю. А., 2018

© ОМІКО, 2018

Содержание

Вступ	5
Св. Іов Борецький	6
Св. Петро Могила	13
Сильвестр Косов (Косів)	18
Кінець ознакомительного фрагмента.	20

Протоієрей Юрій Мицик, Митрополит Дмитрій (Рудюк) Київські митрополити XVII—XVIII ст

Вступ

Вітчизняні літописи, починаючи з «Повісті временних літ» святого Нестора Печерського, традиційно значну увагу приділяли історії Церкви і зокрема її предстоятелям. Пізніше стали складати списки київських митрополитів, які нерідко супроводжувалися стислими біографічними довідками, а з XIX ст. почали писати книги про деяких з митрополитів. Жовтневий переворот, здавалося, поставив жирну крапку на дослідженнях такого роду. Особливо сильно більшовицькі репресії вдарили по Українській Автокефальній Православній Церкві, яка була заборонена, а її духовенство майже повністю знищене. Дослідження історії Церкви в Україні фактично припинилося, воно було можливим лише в еміграції. Але перебудова та Українське національне відродження кінця 80 – початку 90-рр. XX ст. принесли довгоочікувані переміни, тому в Україні почало з'являтися дедалі більше цінних досліджень цієї проблематики. Значний інтерес громадськості викликають і постаті київських православних митрополитів, зокрема і святі, і педагоги, і вчені, і талановиті адміністратори. Ураховуючи це, ми написали цю книгу. Не обійшлося без труднощів: про деяких митрополитів (наприклад, св. Петро Могила) збереглося досить багато джерел, написані книги про нього, зокрема нами, а про більшість з них відомо й написано дуже мало. В одних випадках доводилося значно скорочувати виклад, в інших же – охоплювати всі відомі факти, щоб скласти хоча б короткий нарис.

Слід зазначити, що та Церква, яка існувала в українських і білоруських землях під владою Речі Посполитої, окреслена нами терміном: Українсько-Білоруська Православна Церква (УБПЦ). Що стосується Церкви, яка існувала в Московському царстві – Російській імперії, то вона окреслена нами сучасним визначенням: Російська Православна Церква (РПЦ). Ураховуючи те, що 2015 р. є роком ювілейним: 400 років тому була заснована братська школа у Києві, від якої почалася Києво-Могилянська Академія (далі – КМА), ми приділили увагу цьому видатному центру науки і культури. Також зазначимо, що датували події ми за старим стилем, а в деяких випадках паралельно датували (за обома стилями).

Св. Іов Борецький

Після Берестейської церковної унії 1596 р., коли більшість православних єпископів на чолі з київським митрополитом Михайлом Рогозою перейшла в католицизм, православні українці і білоруси опинилися перед серйозним викликом: піти за своїми владиками або боротися за повернення колишнього статусу УПЦ, долаючи тяжкі перепони, наражаючись на репресії, навіть втрату життя. Більшість православних лишилася вірними вірі батьків. А першим митрополитом відродженої православної ієрархії став Іов Борецький.

Святитель Іов (в миру Іван Матвійович Борецький) походив з родини українського шляхтича с. Бірча Руського воєводства на Галичині (нині містечко Бірча на Перемищині, Польща). Рік і дату його народження важко встановити. Також нічого невідомо про дитинство майбутнього святителя. Свого часу митрополит Іов згадував про «убогую отчизну нашу в Борчу... церков і монастир св. Онуфрія». Напевно батьки дали Іванові непогану початкову освіту, а вже потім направили навчатися далі: спочатку до Львівської братської школи, а відтак і до Острозької академії. Тут Іван Борецький мав змогу познайомитися з плеядою вчених-богословів. Деякі дослідники вважають, що Іван Борецький міг навчатися в Ягелонському університеті у Кракові коштом князя Костянтина

Острозького, але жодних достовірних відомостей про здобуття такої освіти майбутнім святителем ми не маємо.

У добу палкої полеміки довкола унії, на запрошення львівського братства, майбутній митрополит стає дидакалом (учителем) грецької та латинської мов львівської братської школи, можливо й богослов'я. З цією школою пов'язано майже двадцять років життя святителя. Невдовзі він став її ректором, і слава про цього викладача жила і у XVIII ст.

1605 року Іван Борецький залишає Львів. У цей період він бере шлюб з Никифорією Федорівною Чехович. У цьому шлюбі народилося як мінімум троє дітей (двоє синів (старший – Стефан) і дочка Євпраксія). Незабаром Іван Борецький став священником і переселився до Києва в нелегкі для УБПЦ часи. Під тиском влади Речі Посполитої храми один по одному переходять до рук прибічників Берестейської церковної «злуки» з Римом. Іван Борецький оселяється у Києві на Подолі (в районі сучасної Спаської вулиці) і у 1610—1615 рр. служить у Воскресенській церкві. Тут, біля храму, він мешкає разом з дружиною у власному будинку. Борецький – один із засновників Київського братства та Київської братської школи (1615). Маючи за плечима великий досвід викладацької та адміністративної роботи, о. Іван Борецький стає ректором цієї школи (1615—1618), викладає грецьку й латинську мови, імовірно і філософію, значну увагу приділяє музиці й співам, богослов'ю, а при Воскресенському храмі, у своєму будинку, започатковує парафіяльну школу, де не лише навчає, але й утримує своїм коштом обдарованих учнів.

На той час центр духовного та національного життя переміщується до Києва. 1618 р. усе Військо Запорозьке на чолі з гетьманом Петром Конашевичем-Сагайдачним увійшло до Київського Богоявленського православного братства, заснованого трьома роками раніше (1615). Фундаторкою школи при православному братстві стає вдова мазирського маршалка Стефана Лозки – Галшка (Єлизавета) Гулевичівна, яка жертвує ділянку землі на Подолі під будівництво школи, де згодом постане славетна Києво-Могилянська академія.

Наприкінці 1617 – початку 1618 років отець Іван переконує свою дружину Никифорію спільно з ним прийняти чернецтво. Приблизно 1619 року, після проходження послуху, ієрей Іван Борецький приймає постриг у Свято-Михайлівському Золотоверхому монастирі з ім'ям Іова. Невдовзі стає його ігуменом. Його колишня дружина, згідно з переказами, стає ігуменею Іоано-Богословського монастиря, що знаходився в межах Михайлівської гори, поруч із Золотоверхою обителлю. Про діяльність ігумена Іова Борецького як настоятеля Золотоверхого

монастиря відомо зовсім небагато. Будучи членом вченої богословської групи, створеної Єлисеєм Плетенецьким, він виправляв «Анфологiон» (вибрану Святкову Мінею на весь рік), який було надруковано 1619 року. Цю богослужбову книгу ігумен Іов перекладав з грецької церковнослов'янською мовою. Він же видав документ, у якому йшлося про ремонт бічних вівтарів Золотоверхого собору та заготовлення матеріалів для побудови дзвіниці.

Ігумен Іов Борецький був безкінечно доброю і чуйною людиною, простою і доступною, сердечно відгукувався на страждання багатьох людей. За такі чесноти його порівнювали зі святим Іоаном Милостивим. Його ім'я було широко відомим серед простого люду Києва і околиць, що зрештою стало однією з причин обрання його на третьому році ігуменства Київським митрополитом.

З проголошенням унії на Берестейському соборі 1596 р. та визнанням її на польському сеймі 1597 р., православне духовенство, було поставлене в Речі Посполитій поза законом. Щороку на початку XVII ст., правовий стан православних погіршувався, хоча вони рішуче обстоювали свої права і привілеї на сеймах. Невдовзі після проголошення Берестейської унії померли двоє православних єпископи: львівський – Гедеон Балабан (1607) та перемиський – Михайло Копистенський (1610), а Єремія Тисаровський, якого вдалося ствердити на львівській кафедрі, залишився єдиним і не міг, згідно з церковними канонами, висвячувати нових єпископів. (Для такого висвячення (хіротонії, рукоположення) потрібна участь 2—3 єпископів). Вибори нових православних ієрархів стали неможливими. «Подавець церковних хлібів» – польський король – не дозволяв цього робити. Але спротив православних не припинявся, відбулося лише перегрупування сил: очолили опір православні братства, а згодом – і козацтво, яке більше ототожнювало свою боротьбу із захистом прав переслідуваної Православної Церкви.

У лютому 1620 р. до Путивля прибув Єрусалимський патріарх Феофан, який, залишивши межі Московської держави, попрямував до колиски Давньої Русі – Києва. На своєму шляху він зупинився в Прилуках, де його радо зустрів гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний з безліччю козаків, у супроводі яких патріарх безперешкодно прибув до самого Києва 22 березня, таким чином зруйнувавши плани польської влади, яка хотіла якнайшвидше спроводити патріарха за межі Речі Посполитої. Він зупинився у паломницькому будинку київського братства при монастирі на Подолі. Козаки поставили навколо цього місця сторожу і, за висловом літописця, «аки пчоли матку свою, тако святійшого отця і пастиря вівці словеснії від вовків ворожих стережаху». Разом з Єрусалимським патріархом до Києва прибули ще двоє архієреїв: Софійський митрополит Неофіт та Страгонський єпископ Авраамій. Їх супроводжували екзархи двох інших східних патріархів архімандрит Арсеній з грамотою від Константинопольського патріарха Тимофія та протосинкел ієромонах Йосиф з грамотою від Олександрійського патріарха Кирила Лукаріса. Приїзд патріарха Феофана викликав неабиякий інтерес та щирсерду радість православного люду. З усіх куточків України до Києва почали прибувати представники православних братств, єпархій. Певна річ, церковно-урядуюча діяльність патріарха у Києві в цей час не могла мати відкритого характеру, вона вершилась всупереч бажанню польської влади і без будь-якої підтримки з боку офіційних властей». Позасумнівним є соборний характер цієї діяльності.

Перш за все дії Єрусалимського святителя були спрямовані на те, щоб поставити єпископів на осиротілі українські православні кафедри. Патріарх Феофан першим висвятив на єпископа Перемиського ігумена Межигірського Спасо-Преображенського монастиря Ісаю Копинського. Це сталося 6-го жовтня 1620 р. у Бого-явленській церкві Києво-Братського монастиря за зачиненими вікнами і тихого співу. Через три дні, 9-го жовтня, у тій самій братській Богоявленській церкві, так само було рукоположено на митрополита Київського Іова Борецького. Невдовзі архієпископом Полоцьким став Мелетій Смотрицький.

Саме цього часу поляки програли військову кампанію проти турків. З цього приводу король скликав у Варшаві сейм. На нього прибули депутати від православних. Вони вже були

поінформовані про те, що у Києві фактично була відроджена православна ієрархія. Один з православних делегатів Лаврентій Древинський, відкрито виступив з промовою проти утисків православних у Речі Посполитій. У відповідь на цю промову король разом із сеймом знову затвердив для спокою православних сеймову конституцію 1607 р. і обіцяв на майбутнє роздавати церковні бенефіції, зважаючи саме на неї. Король формально заборонив переслідування та утиски православних за їхню віру, надав повну свободу у відправі богослужінь, підтримував усі права і привілеї та вольності, даровані православним його предками, так як і права православних братств та засвідчував, що у майбутньому буде давати їм православних владик, архимандритів та ігуменів і роздаватиме церковні маєтки, що були призначені їм здавна. Але це було переважно на папері... Тому православні депутати не ризикнули у такий складний момент звертатися до короля з проханням про легалізацію нововисвячених владик. Польський король Сигізмунд III 10.11.1620 р. із сейму відправив свого посла з листом до патріарха Феофана, прохаючи його, щоб він схилив запорожців коритися королівській волі та виступити на боротьбу з ворогами Речі Посполитої.

Тим часом, 7.01.1621 р. патріарх залишив Київ і в супроводі нововисвячених владик, духовенства та великої кількості народу, під охороною козаків, попрямував до молдавського кордону. Дорогою, у Трахтемирівському монастирі та в Білій Церкві, патріарх звершив ще три архієрейські хіротонії: архимандрита Єзекіїля Курцевича поставлено на єпископа Володимирського і Берестейського, ігумена Ісаакія Борисовича – на єпископа Луцького і Острозького та ігумена Паїсія Іполитовича – на єпископа Холмського. На Пінську кафедру патріарх поставив грека Авраамія, єпископа Страгонського. Тут патріарх Феофан просив гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного виконати наказ короля – козакам виступити на війну проти турків.

Наприкінці січня Єрусалимський патріарх прибув у прикордонне містечко Буша. Тут відбувся останній собор нашої Церкви за участю патріарха, який розглянув «устав, чин і звичаї. Зокрема, собор звернув увагу на декілька звичаїв і традицій, які суперечили благочестю і постановив «ізнести їх із Церкви Христови». Крім цього на соборі патріарх написав і вручив митрополитові Іову Борецькому грамоту з означенням діяльності патріарха УПЦ, викладенням соборних постанов і патріаршого заповіту нововисвяченим ієрархам.

12.03.1621 р. патріарх уже був на території Валахії. Майже одночасно (10 березня) до короля Сигізмунда III було відправлено посольство на чолі з Марком Жмайлом – майбутнім керівником антипольського повстання 1625 р., яке зокрема мало боротися за визнання відродженої церковної ієрархії на чолі з Іовом Борецьким і заборонити унію.

Після від'їзду патріарха тривала соборна діяльність відродженої ієрархії УБПЦ, зокрема її предстоятеля митрополита Іова Борецького. Вже незабаром відбувся київський Собор. Це сталося у дні Святої Тройці, що припала 1621 року на 20 травня. На собор прибуло майже все православне духовенство. Детальних історичних свідчень про цей собор не збереглося. Але можна упевнено сказати, що головним питанням на соборі було досягнення нововисвяченою ієрархією правочинного становища в державі, також розглядалося питання про повернення православної ієрархії старожитніх прав і вольностей, які вона втратила з упровадженням унії. Засідання цього собору тривало довго, останнє з них відбувалося вже не в Києві, а в Сухій Діброві. Саме тут у середині червня відбулася козацька рада за участю православних ієрархів. Тривала вона три дні. Присутніми на ній були, окрім козаків, митрополит Іов Борецький, єпископ Єзекііль Курцевич, триста священників і п'ятдесят ченців. На чолі 40-тисячного козаків був гетьман Яцько Нерода – Бородавка та колишній гетьман – Петро Конашевич-Сагайдачний.

Першого дня на засіданні київський митрополит Іов Борецький скаржився на короля й уряд за те, що в Речі Посполитій давню православну віру пригнічують і утискають. Святитель перед зібранням прочитав листа, якого отримав з Вільна, і показав список віленських православних братчиків, що постраждали за віру, з яких одні були страчені, інші посаджені у в'язниці, а треті кинуті до ями. На цьому зібранні розглядали участь козаків у військових діях

Речі Посполитої. Для цього на третій день ради було створене посольство до короля на чолі з Сагайдачним, єпископом Єзекїїлем Курцевичем і двома іншими делегатами. Головною метою посольства було просити короля, щоб він затвердив митрополита та інших нововисвячених православних ієрархів. На випадок відмови, козаки погрожували захопити всю шляхту, «бо так радив це зробити митрополит Іов», – додає очевидець. Це посольство дійсно було прийняте королем, але жодного успіху не мало. Легалізації ієрархії можна було очікувати лише після смерті Сигізмунда III.

Один з сучасників згадує про «собор Борецького зі шляхтою в Житомирі». Зібрання шляхти відбулося у липні 1621 р. Саме цього часу тут засідав передсеймовий сеймик шляхти Київського воєводства. Можемо припустити, що саме тоді митрополит Іов, дбаючи про становище ієрархії та духовенства, скликав собор. На ньому було розглянуто ті самі питання. Але у зв'язку з військовими діями з боку турків, було вирішено не ставити поруч проблеми церковні і державні, а в тяжкий час простягнути руку допомоги польській владі, адже військові дії розгорталися саме на українських землях.

Якщо два попередніх собори здебільшого розглядали питання правового становища УПБЦ в Речі Посполитій, то наступний Київський собор – «Совітування о благочестії» – був присвячений питанням внутрішнього церковного впорядкування та управління, а також переважно розглядав питання пастирського характеру. Відносно часу скликання цього собору відомо, що він відбувся після Хотинської битви 1621 р. Головне завдання, що ставив перед собою собор, – «заховати і ростити в народі руському віру і догмати Церкви Східної». У 24-х постановах цього собору викладено думки про сутність, міру і принципи пастирського впливу на життя вірян. На цьому завершується перший період соборної діяльності Київської православної митрополії за участю її святителя – Іова Борецького.

Боротьба за легалізацію нововисвяченої ієрархії мала орієнтуватися не тільки на правове соборне поле. Останнє зібрання Української Церкви сподвигло ієрархів, клір і братчиків активізувати літературну полемічну діяльність. У цей час енергійний архієпископ Полоцький Мелетій Смотрицький пише черговий полемічний твір «Виправдання невинності». Цього самого року було написано «Палінодію» Захарії Копистенського. На сеймі 1623 р. православні досягли певного послаблення свого безправного становища, але на ділі жодного полегшення не настало. Трагічний акт убивства уніатського єпископа Йосафата Кунцевича повністю знівельовував досягнуті домовленості. Сам єпископ Йосафат був фанатично налаштованою особистістю. Він став єпископом у Полоцьку, посівши ту саму кафедру, що і православний архієпископ Мелетій Смотрицький. Багато полоцьких парафій висловили свою підтримку саме православному ієрархові. Тоді Йосафат з натовпом своїх неврагованих прихильників почав обходити з погромами парафії та садиби православних. Навіть уніатський митрополит Йосиф Рутський та королівський канцлер Лев Сапіга попереджали Кунцевича, що його фанатизм спотворює унію і робить її політично небезпечною для спокою в державі, але Йосафат не дослухався до подібних застережень. Під час відвідин Вітебська восени 1623 р., вигнавши православних з усіх церков, він розгромив навіть заміські намети, у яких православні почали звершувати богослужіння. Тоді натовп скривджених православних кинувся на Йосафата з палицями та камінням і, вбивши нечестивого кривдника віри Христової, вкинув тіло в р. Двіну. Наслідки цього обопільного насилля були сумними. Католики й унія отримали мученика, постать якого до сьогодні роз'єднує православних та уніатів. Близько десяти міщан Вітебська були страчені, понад сотня втекла, рятуючись від смертної кари, місто позбавили Магдебурзького права... Було заборонено будувати і ремонтувати православні храми.

Мелетій Смотрицький не сприйняв такий розвиток подій. Він переїхав до Києва, а вже звідси поїхав подорожувати Сходом...

20.04.1622 р. помер гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, поранений отруйною стрілою у битві під Хотиним. Його поховали у Києво-Братському Богоявленському монастирі. В

його особі УБПЦ втратила свого великого захисника. І хоч козаки надалі боронили православних від закриття храмів, надія на сейм 1623 р. остаточно щезла, а з нею і надія на легалізацію православної ієрархії. Саме в такій атмосфері безнадійності й розпачу, в умовах репресій з боку Речі Посполитої постало листування святителя Іова з Московською державою 1625 р., у якому святитель навіть просив прийняти скривджених православних під цареву руку. Нагадаємо, що Московія була тоді єдиною незалежною православною державою і логічно, що митрополит звернувся саме до неї, адже ще не було сумної досвіду перебування під московською кормигою. Але в цей час Москва сама ледь-ледь оговталась від своєї кількарічної смуги і не наважилася відкрито конфліктувати з Річчю Посполитою, обмежившись фінансовою допомогою.

Багато православних богословів не витримали гнітючої атмосфери безправ'я і поневір'я у своїй державі, що панувала протягом тяжкого десятиліття після вбивства Кунцевича. Спокійне життя і громадянське рівноправ'я уніатського духовенства, звісно, схилило частину православних богословів та священників до переходу в унію. Так, наприклад, вчинив ректор київської братської школи Касіян Сакович, а за ним – і Кирило Транквіліон-Ставровецький. Перейшов до уніатів і архієпископ Мелетій Смотрицький. Коли він повернувся зі Сходу, православні зустріли його з недовірою. Єпископ не захотів їхати до Вільна, бо мав там конфлікт з братчиками, а поїхав на помешкання до Дерманського монастиря, який на той час уже був уніатським. Це фактично означало перехід архієпископа Мелетія на бік унії. Але декотрий час він ще тримав свої наміри втаємниченими і навіть листувався зі своїм предстоятелем – митрополитом Іовом, як православний. Цього часу Мелетій Смотрицький писав свою «Апологію», і щойно вона була надрукована, митрополит Іов зібрав собор у Києві в серпні 1628 р., який засудив цей, уже фактично уніатський, антиправославний полемічний трактат. Православні вимагали від Мелетія Смотрицького зректися цього твору, на що він нібито спочатку погоджувався. Протопоп Андрій Мужилівський надрукував у відповідь «Антидот», спрямований проти «Апології». Незабаром Смотрицький залишив Київ, позбувся маски своєї «незлобності», відмовився від свого покаяння і відповів протопопу Андрію Мужилівському новим твором – «Ектезисом». Талановитий, колись яскравий православний полеміст, Мелетій Смотрицький виявився не менш яскравим уніатським полемістом, і надрукував ще «Паренесис» – сповіщення до народу руського про прийняття ним унії. Смотрицький залишився уніатом до своєї смерті, яка невдовзі спіткала його (1633).

В Україні почали ставити питання про ліквідацію ненормального розколу християн, про об'єднання Русі з Руссю, що виникло ще 1627 року. У спробі так званого поєднання виступило три групи: перша – про-католицька партія і в ній насамперед Смотрицький; друга – центристська партія української православної ієрархії, яку до певного часу підтримував сам Іов Борецький, третя – «козацькі богослови», маси православного духовенства та мирян. Про першу групу не можна сказати нічого особливого, вона повністю підтримувала ідею такого об'єднання. Натомість партія православних ієрархів діяла обережно і проявила тут певну непослідовність. Спочатку ієрархи Православної Церкви підтримували унійні прагнення архієпископа Смотрицького, хоча бачили унію зовсім інакше, ніж Смотрицький. Саме в цей час на арені церковного життя з'являється постать Києво-Печерського архімандрита Петра Могили. Він досить помірковано дивився на різницю між східними і західними християнами.

Але це намагання піти на поступки завершилося, можна сказати, нічим; безрезультатно закінчився і київський собор, скликаний 29 червня 1629 р. Більшість його учасників протестувала проти спроб злуки між православними та уніатами і, таким чином, відкидали пропозиції престарілого короля Сигізмунда III. Результат був невтішним: на теренах України остаточно закріпилося довготривале церковне розділення...

Після цих перипетій УБПЦ поверталася до нормального внутрішньо-церковного життя. Про це свідчить київський собор 1629 року, що зібрався з волі митрополита Іова в першу

неділю Великого посту. Найважливішим у діяннях цього собору було ухвалення до друку «Літургіаріона» – Служебника Петра Могили, книгу без якої неможливо проводити основне богослужіння – Літургію, бо містила, популярно кажучи, сценарій служби. Він надовго став основою для проведення цього богослужіння і тільки у XIX ст. був замінений новішими, ставши для них важливим посібником. Також собор ухвалив постанову про акафісти і пасії. Введенням останнього чину було започатковано в УБПЦ, а згодом і в РПЦ, служіння пасій, які зазвичай очолював архієрей, – особливих великопісних служб з читанням євангельських розповідей про страждання Христові. В умовах гонінь на Православну Церкву й особисто членів новоповсталі православної вищої ієрархії митрополит звертався за допомогою до Московської держави, у якій ще вбачали захисника православних людей Речі Посполитої. 24.08.1624 р. з Києва (із Золотоверхого монастиря) митрополит Йов надіслав листа царю Михайлу з луцьким єпископом Ісаакієм Борисковичем. За тиждень 1.09.1624 р. до царя і його батька – патріарха Філарета було відправлено видатного культурного діяча ієромонаха Памво Беринду як перекладача (насамперед з грецької мови) і книгодрукаря. У грудні 1625 р. посланець митрополита о. Пилип повідомляв у Путивлі про хід повстання на чолі з Марком Жмайлом. Потім були й нові контакти. Так 1628 р. до Москви прибуло посольство Борецького: троє духовних осіб (ієромонах Ісакій, архідиякон Ісайя та чернець Рафаїл) та четверо слуг. Так, наприкінці березня 1630 р. прибуло в Путивль, що розташовувався на тодішньому кордоні між Річчю Посполитою та Московською державою, невелике посольство митрополита (всього 4 душі), яке очолювали ієромонах Йосиф та брат митрополита – Андрій Борецький. Вони мали передати царю Михайлу та його батьку Філарету лист й майстерно зроблену шкатулку, а також листи до суздальського архієпископа та деяких інших осіб. Вісті (вочевидь про повстання на чолі з Тарасом Трясило) цареві і патріарху від митрополита повіз путивлець Григорій Гладкий. На початку серпня того самого року (після поразки повстання Тараса Трясила) нове посольство Борецького: племінник митрополита (син Андрія) Павло «Князятський» та запорозький козак Іван «Никитин».

У своєму нелегкому, тернистому архіпастирському служінні митрополит Іов дбав про свою паству, як ревний святитель. Перш за все він адміністративно впорядкував свій капітул при кафедрі, що знаходилась у Михайлівському Золотоверхому монастирі. Також капітул існував і в іншому місці митрополичої єпархії – Слуцьку, при соборній церкві, причому митрополит активно підтримував православних Білорусі. Так, він листувався з власником Слуцька, магнатом – кальвіністом Криштофом Радзівілом, щоб той підтримував православних, обговорював з ним питання про направлення кадрів з Київської братської школи в Слуцьк, де князь заснував колегіум, посилав на службу до князя старшого сина Стефана з сином значного товариша Війська Запорозького Михайла Зубовича – Біляша. У квітні-травні 1629 р. під час перебування в Корці митрополит пише послання до православних Любліна, закликаючи їх до твердості в православній вірі, до збереження церковної дисципліни. За святительства Іова Борецького у Київській митрополії зросла кількість монастирів. Митрополит доклав чимало зусиль до розбудови шкіл та друкарень. Сам він був автором декількох праць полемічного характеру, найвідоміші з яких: «Діалог про православну віру» (1606), «Пересторога, вельми потрібна на потонні часи православним християнам» (1605—1606), «Протестація» (1621).

У травні 1630 р. у битві під Переяславом під час антипольсько-го повстання загинув син митрополита. Це погіршило стан здоров'я Борецького, якому й раніше московський патріарх Філарет посилав лікаря Гаврила. Передчуваючи своє близьке упокоєння, митрополит склав духовний заповіт, у якому обрав архімандрита Петра Могили та луцького єпископа Ісаакія Борисковича головними опікунами як Золотоверхого монастиря, так і свого майна. У заповіті святитель наказував, щоб при братствах засновували школи. Грецькі та латинські книги власної бібліотеки він дарував архімандритові Петру Могилі, а слов'янські й польські заповів Свято-Михайлівському монастирю. Доньці своїй Євпраксії та небозі, якби тільки вони схо-

тіли стати черницями, заповідав нову келію у жіночому Іоано-Богословському монастирі, де раніше була ігуменею його колишня дружина. Заповідав також митрополит Іов і свій двір «черкашинов-ський» на Подолі, а після смерті доньки він мав перейти до Ме-жигірського монастиря. Але вже в середині червні 1631 р. точилася суперечка між дочкою покійного та монастирем, яку довелося розв'язувати в судовому порядку. Онуком митрополита Іова був шляхтич Роман Стефанович Борецький, який був у 1654 р. слугою архімандрита Києво-Печерської лаври Йосифа Тризни.

Спочив митрополит 2.03.1631 р. і був з усіма почестями похований у Свято-Михайлівському Золотоверхому митрополичому монастирі. День пам'яті святителя звершується 15 березня за новим стилем.

Св. Петро Могила

До чільних представників молдавської еліти, яка прагнула визволити свою батьківщину від османського панування, зважаючи на Польсько-Литовську державу, належав господарський рід Могил (Мовил). В українській мові слово «могила» однозначно пов'язується з «могилою», «курганом». Інакше – в молдавській, що належить до групи романських мов. Тільки дієслово «*movece – movi*» в латинській мові має понад 20 (!) різноманітних значень, зокрема: «міркувати», «розкривати», «породжувати», «рухатися», «хитати», «грати», «орати», «збуджувати», «пропливати» і т. ін. Генеалогічний переказ, типовий для того часу, виводив Могил від легендарного давньоримського героя VI ст. до н. е. Гая Муція Сцеволи. Схоплений ворогами, він мужньо тримався. Доводячи ворогам, що не боїться тортур, він поклав свою праву руку у полум'я і спалив її, не виявляючи свого страждання. Вражені вороги визволили героя і уклали з римлянами мир. За це Гая Муція було прозвано «Сцеволою», тобто лівшею. Навряд, щоб цей переказ, ґрунтувався на дійсних підставах. Але важливим є те, що сам Петро Могила вірив у цю генеалогічну легенду і вочевидь не без його згоди Софроній Почаський зі своїми студентами Києво-Печерської школи наводить її у панегірику «Євхарістіон» (1632).

Молдавський генеалогічний переказ виглядає достовірнішим: під час битви з угорцями на березі р. Серет (1486) молдавський господар Стефан III Великий втратив коня. Один з його наближених Пуріче, віддав йому свого коня. Він ще й став навколішки, щоб спершитись на нього, малий зростом господар швидше скочив у сідло і продовжив битву, яка стала переможною для молдаван. За це Стефан III винагородив Пуріче й назвав його Могилою на знак того, як з малого («пуріче» по-молдавськи означає «воша») він став великим як Могила (курган).

Дід майбутнього святителя – Іван був великим логофетом (канцлером) Молдавського князівства. Один з трьох його синів (Георгій) став молдавським митрополитом, інші двоє (Ієремія і Симеон) – господарями (правителями) Молдавії та Валахії наприкінці XVI – початку XVII ст. Симеон одружився з Маргіт (Маргаритою) – Меланією, яка походила зі старовинного угорського роду. Від цього шлюбу у нього було шестеро синів і дві дочки. Наймолодшим сином був Петро, який народився 31(21) грудня 1596 р.

Дитинство майбутнього митрополита припало на час війн між Османською імперією та Річчю Посполитою, що провадилися за Молдавію та братовбивчих міжусобиць. Унаслідок останніх 1607 р. глава сімейства був отруєний, саме тоді померли брат (Павло) і сестра (Роксанда), а матері довелося залишити молдавські землі та переїхати до сусідньої Речі Посполитої, на західноукраїнські землі (Львів). Це давало змогу їм бути ближче до батьківщини, надійніше зберігати православну віру. Мати майбутнього святителя померла за якийсь час. Брати Петра, забезпечені спадщиною батьків, маючи добрих покровителів, енергійно боролися за місце під сонцем і трьом з них удалося стати господарями в Молдавії або Валахії. Четвертий (Іоанн) не піднявся так високо, але його дочка Олена пізніше вийшла заміж за найзнаменитішого молдавського літописця XVII ст. Мирона Костіна. Слід зважити на те, що Петро Могила мав ще трьох двоюрідних братів і чотирьох сестер, з яких двоє синів були молдавським господарями, а третій... турецьким пашею. Однак пізніше Богдан Хмельницький вів з останнім переговори, розглядаючи його як кандидата на молдавське господарство і майбутнього союзника України-Гетьманщини. До речі, Роксанда – невістка Богдана Хмельницького і дружина його сина Тимоша – доводилася ріднею Петру Могилі. Його двоюрідні сестри одружилися з представниками польських та українських князівських і шляхетських родин, наприклад з Вишневецькими, Корецькими, Потоцькими тощо, мали численних нащадків. Отже, якщо проаналізувати генеалогію Могил, виявляється майбутній митрополит був родичем австрійських імператорів, королів Баварії, Бельгії, Греції, Саксонії, Франції, не кажучи про князів та герцогів...

Ще в дитинстві він здобув добру домашню освіту (відоме ім'я одного з учителів господарича – ієромонах Христофор Волкови-цький). Навчання продовжив у Львівській братській православній школі, можливо, і в Київській братській школі та Замойській академії. Його рівень освіти значно перевищував звичайні стандарти. Так, крім рідної молдавської мови, він володів українською (русинською), церковнослов'янською, польською, латинською, грецькою, можливо і французькою. Поза сумнівом, він наполегливо займався самоосвітою все своє життя, колекціонував книги, особливо з богослов'я, філософії та історії.

Початки кар'єри Петра Могили нічим не відрізнялися типових життєвих шляхів представників панівного класу Речі Посполитої, тим паче, що його покровителем був київський воєвода та коронний гетьман Станіслав Жолкевський. Він навіть купив деякі маєтності у Галичині, щоб бути ближчим до гетьмана (поблизу Жовкви). Під началом цього полководця молодий аристократ узяв участь у трагічній для Речі Посполитої битві 1620 р. Цецорській битві, де поліг і сам Жолкевський. Пізніше Петро Могила став під прапори литовського гетьмана Ходкевича і брав участь у переможній Хотинській війні 1621 р. Там він познайомився з козацьким гетьманом Петром Конашевичем-Сагайдачним, який чимало сприяв відродженню вищої православної ієрархії в Україні, з його полковниками, побачив у дії хоробрих козаків, борців за віру православну.

Уже за своїм високим аристократичним походженням «воєводич земель молдавських» (так упродовж життя постійно називали Петра Могилу) мав право сподіватися на високі світські посади. Але він обрав духовний шлях. Прискорило його рішення й те, що господарич (поранений під Хотиним), остаточно зцілювався від хвороби 1624 року від мощів старця Гарасима, які знаходились у Крехівському монастирі під Львовом, а зцілювшись, відрікся від молдавського та валаського престолів на користь молодших братів.

У цей час у свідомості Могили відбуваються глибокі зміни, що визначили його подальші кроки. Перш за все він залишив Белзьке воєводство, переселився до Києва, придбав тут маєтності, зокрема Рубежівку біля Ірпеня, зблизився з українським православним духовенством, в першу чергу, з київським митрополитом Іовом Борецьким; очевидно був присутнім при похороні гетьмана Сагайдачного, який помер 20(10) квітня 1622 р. Дії Петра Могили, який в цей момент став на стороні дискримінованої УПБЦ, на стороні гнобленого українського народу, не можна пояснити якимись кар'єристськими міркуваннями чи політичною кон'юктурою. Це був свідомий і жертвний крок патріота Молдавії та України, вірного сина Православної Церкви. Вибір Петром Могилою нового життєвого шляху збігся в часі з новим етапом (1620—1632) боротьби між католиками та православними, який розпочався з відродження вищої православної ієрархії 1620 року і завершився легалізацією УБПЦ у Речі Посполитій.

У березні 1627 р. помер архімандрит Києво-Печерської лаври Захарій Копистенський. Найважливіший монастир у православному слов'янському світі залишився без свого пастиря. 16.09.1627 р. було скликано з ініціативи капітули Києво-Печерської лаври провінційний сеймик у Житомирі, на якому все духовенство разом із шляхтою обрали новим архімандритом одностайно обрали Петра Могилу, який перед цим став ченцем. Варто підкреслити, що важливу роль у підтримці кандидатури Петра Могили відіграв сам київський митрополит Іов Борецький.

Про лаврський домитрополичий період діяльності Петра Могили відомо відносно небагато. Але немає жодних сумнівів у тому, що він, очоливши найпрестижніший у слов'янському світі православний монастир, розгорнув надзвичайно енергійну працю як з відродження Києво-Печерської лаври, так і реформування УБПЦ у недалекій перспективі, тим паче, що до цих планів цілком прихильно поставився тодішній митрополит Іов Борецький. Слід відзначити, що нерідко між Софією (резиденцією київських митрополитів) та Лаврою існували розбіжності. До честі митрополита Іова Борецького й архімандрита Петра Могили вони поклали край цій нездоровій тенденції та спільно взялися за невтомну працю на благо Православної

Церкви. (Пізніше, уже в новій якості, Петро Могила започаткує важливу традицію: київський митрополит буде одночасно й архімандритом лаври). Старіючий Іов Борецький без сумніву вбачав саме в Петрі Могилі свого майбутнього спадкоємця і небезпідставно сподівався на його провідну роль у реформуванні УБПЦ. Однак цю титанічну роботу неможливо було здійснити одній людині, не маючи надійних помічників. Усвідомлюючи це, молодий архімандрит почав гуртувати довкола себе енергійних та висококультурних сподвижників.

Серед найперших з них бачимо Сильвестра Косова, який стане спадкоємцем Петра Могили на митрополичому престолі, Йосифа Тризну, який стане спадкоємцем на печерському архімандритстві, Афанасія Кальнофойського, Павла Домжів-Лютковича, Філофея Кизаревича та багатьох інших. Добираючи кадри, Петро Могила брав до уваги їхню ревність у вірі православній, високі професійні якості як науковців, педагогів тощо. Добираючи у своє близьке й даліше оточення гідних осіб, Петро Могила не менш рішуче заходився очищати лави чернецтва від тих, хто прийняв постриг не за покликом душі, не з прагнення щирого служіння Богу, а з інших міркувань, переважно меркантильних. Від цього баласту у Лаврі Петро Могила звільнився дуже швидко. 1629 року новий архімандрит із-поміж 80 лаврських ченців залишив тільки 18! Прагнучи поставити освіту православного духовенства на належну висоту, Петро Могила першим серед українських православних діячів не тільки звернувся до здобутків європейської зарубіжної культури, але й пересадив їх на український ґрунт, запроваджуючи школи західного типу. Готуючи ґрунт для відкриття свого колегіуму, він послав декого з монахів навчатися за кордон, сплачуючи всі видатки своїм коштом, а 1631 року він уже відкрив колегіум при Києво-Печерській лаврі, також відродив лаврську типографію, значно збільшив бібліотеку. Він підкреслював важливість освіти у житті і Церкви в цілому, і конкретного храму чи монастиря. Уже тоді він поставив за мету здійснити великі книжкові проекти: видання Службника (про що йшлося вище), Требника, Києво-Печерського Патерика і перевидання Острозької Біблії тощо. Ці грандіозні плани могли бути виконані тільки протягом тривалого часу і за допомогою сподвижників. Природно реалізація плану розпочалась з прославлення Лаври, де він був архімандритом. Косов видав «Раїєгікоп» (1635), де не тільки подав життя лаврських святих, але й вдало полемізував з іновірцями, що заперечували святість обителі. Кальнофойський видав «Тератургіум» (1638), який став першим друкованим історико-краєзнавчим твором, своєрідним путівником Лаврою для численних паломників. У ньому, як і творі Косова «Патерикон» підкреслювалася безперервність зв'язку історії України від доби Київської Русі. Надзвичайне значення мали твори власне Петра Могили, зокрема «Літургіаріон, си єсть Службник» (1629) та «Крест Христа Спасителя й кожного чоловіка» (1631), «Номоканон» (1629).

Багато полемічних та літописних творів залишилися в рукописі, а деякі з них (насамперед полемічний «Літос») було надруковано наприкінці XIX ст. Невдовзі перед смертю, 1646 року з-під пера митрополита вийшла ще одна надзвичайно важлива книга – «Требник». На її сторінках було уніфіковано чини та обряди Православної Церкви. Характерно, що в творах святителя і його сподвижників виразно відчувається прагнення сформувати українську літературну мову.

Нереалізованим амбітним проектом Петра Могили була мрія про переклад слов'янською мовою і публікацію Житій святих.

2.03.1631 р. помер київський митрополит св. Іов Борецький. Боротьба за митрополичий престол виявилася гострою, бо зіштовхнулися дві основні течії у православному середовищі, які очолювали Петро Могила та Ісайя Копинський, прихильник орієнтації на Московію. Ця боротьба тривала на тлі міжкоролів'я (30.04.1632 р. помер король Речі Посполитої Сигізмунд III – фанатичний католик). Православні делегували на елекційний сейм Петра Могилу, який блискуче упорався з покладеним на нього завданням і, спираючись на нового короля Владислава IV, домогся легалізації вищої ієрархії УПБЦ. Це був надзвичайно великий успіх православних українців та білорусів, нарешті після понад двадцятирічного періоду гонінь і

напівлегального існування УПБЦ була визнана королем Речі Посполитої, що значно розширило можливості подальшої боротьби за повноправне існування. Тільки за те, що завдяки організаторській діяльності Петра Могили насамперед було досягнуто легалізації православної ієрархії, його ім'я має бути навечно вписане золотими літерами в історію УБПЦ. Православна церква дістала сподіване полегшення свого становища, тепер стало можливим досягти у судовому порядку повернення забраних уніатами храмів, монастирів, церковних маєтностей. Це й визначило долю митрополичого престолу, заслужено посів Петро Могила у березні 1633 р. Копинський же, виявивши пасивність у боротьбі за віру православну, якого не сприймав ані король, ані уряд Речі Посполитої, змушений був поступитися, і врешті переїхав на Сіверщину.

Святитель розумів ненормальність розколу українського народу і запропонував перспективний шлях виходу з кризи, зокрема створення Київського Патріархату, фактично здобуття автокефалії. Але смерть святителя, а потім війни не дали можливості реалізувати цей величній намір.

Петро Могила продовжував наводити лад в УБПЦ, не зупиняючи темпу реформи. Характерно, що ця реформа була всебічною і не було жодної ділянки церковного життя, що їх не охопив би митрополит своєю невсипущою енергією і працею. Історик Іван Власовський назвав головні напрями реформаторської діяльності Петра Могили: «церковні собори; школи й духовна освіта, розвиток православної богословської науки; церковне богослужіння й видання богослужбових книг; будова й реставрація православних святинь; монастирське життя; праця православних братств, – все це... було предметом піклування митрополита».

Петро Могила створив також Духовну консисторію як потужний апарат для поширення впливу влади митрополита, надійного контролю над духовенством і насамперед дієвого церковного суду. З її допомогою він рішуче взявся за піднесення внутрішньо-церковної дисципліни, очищення лав духовенства від осіб, які вели аморальний спосіб життя, виявляли елементарний непослух своїм зверхникам.

1632 року він об'єднав Братську школу і Лаврський колегіум. Так виникнув навчальний заклад, який 1658 року здобув право називатися Академією (її знали як Києво-Могилянську). Тут відзначимо тільки, що цей православний навчальний заклад мав скласти гідну конкуренцію католицьким (і таки склав її), взорував на єзуїтські зразки. Тут використовувалися програми єзуїтських колегіумів, підручники, певні традиції, зокрема традиція шкільних вистав. Митрополит уперше запровадив у програми навчання польської та латинської мов крім звичних церковнослов'янської та грецької. Влучно підмітив вдалий спосіб викладання в КМА відомий історик

Ігор Шевченко: «Не дивно, що колегія Могили багато що перейняла від єзуїтської системи навчання – з ворогом потрібно було боротися його ж зброєю». КМА стала знаменитим центром духовного життя, науки та освіти не тільки України, але й усього православного світу. Подібні колегіуми він заснував у Вінниці, Гощі, Кременці, Більську (ці через несприятливі умови занепали по смерті святителя), в Яссах. Дивно, що енергії митрополита вистачало не тільки на Україну й Білорусь, але на Молдавію та Валахію!

Винятково важливою у вселенському масштабі була діяльність митрополита у справі систематизації православного вчення. 1640 року скликав церковний Собор, що завжди був неординарною подією в житті Церкви. Далеко не кожному митрополиту вдавалося скликати в ті часи помісні собори, що вимагали і ретельної підготовки, і великих коштів. На цьому Соборі головним питанням було ухвалення Катехізису Петра Могили та Ісайї Трофимовича-Козловського. Його було спішно перекладено латиною і послано константинопольському патріарху Парфенію I. Останній зрозумів колосальне значення цієї книги і тому вжив заходів, щоб проект Петра Могили був розглянутий на Собор в Яссах. Дещо доповнений він був затверджений усіма православними патріархами (крім московського) 1643 року. Потім твір неодноразово перевидавався і по суті діє у нині у Православній Церкві. Необхідно було створити «Требник»,

тобто виклад молитов, священодій, чинопослідувань, що стосуються виконання різноманітних таїнств і треб (хрещення тощо). Ця книга стала останньою прижиттєво виданою книгою Петра Могили. Він устиг побачити її у видрукуваному вигляді на власні очі буквально перед смертю. Але книзі судилося довге життя. Вона була в активному обігу ще у XIX ст., стала основою новіших видань. Ще важливіший проект – видання Біблії він, на жаль, не здійснив.

Ще 1645 року київський митрополит почувався досить добре. Він навіть подорожував до Ясс, де молдавський господар Василь Лупу видавав свою старшу доньку Марію (сестру Роксанди, яка потім стане дружиною Тиміша Хмельницького) заміж за князя Януша Радзівіла.

Але через певний час святитель тяжко захворів. Це сталося принаймні в останній рік його життя. Імовірно це була якась серцева хвороба. Відчуваючи близьку смерть, Петро Могила уклав заповіт. Майже все своє особисте майно він заповів насамперед Богоявленському Братському монастиреві та КМА, потім – Києво-Печерській лаврі та Софійському собору, православним монастирям та шпиталям, а відносно невелику його частину – братові Мойсею Могилі, в своєму духівникові, о. архідияконіві Родіону, цирульнику (лікарю) Росохацькому, слугам, звісно залишив гроші на свій похорон. Своє тіло він просив поховати у Києво-Печерській лаврі, «при лівому крилосі між стовпами». Петро Могила помер проти ночі 11(1) січня 1647 р., проживши всього 50 років.

Значення діяльності св. Петра Могили, спрямованої на розбудову церковного й культурного життя України, важко перебільшити. Було впорядковано богослужбову практику, втілено низку ефективних реформ у церковному житті. І цим митрополит зажив собі слави серед минулих і майбутніх поколінь. Українська церковна історія не даремно один зі своїх періодів назвала Могилянською добою. Київська митрополія за св. Петра Могили була найбільш самостійною та авторитетною за XIII—XVIII ст.

Ураховуючи видатні заслуги митрополита перед Православною Церквою та українським народом, Українська Православна Церква Київського Патріархату прилучила його до лику святих. Це сталося на Архієрейському соборі 12 грудня 1996 р. Пам'ять установлено творити святителеві 14 січня. Канонізовано митрополита Петра Могилу і Румунською Православною Церквою.

Сильвестр Косов (Косів)

Смерть митрополита Петра Могили завдала нестерпного болю всьому українському православному народу. Погас великий світильник Церкви. За всі роки святительства митрополит оточував себе освіченими людьми, які допомагали йому впроваджувати необхідні реформи для постання з кризи українського православ'я. Серед них був Сильвестр Косів – постать світла, розумна, яка особливо виділялася з-поміж іншої братії Києво-могилянського богословсько-просвітницького гуртка.

Сильвестр Косів походив з Білої Русі з містечка Жировичі. Народився у Вітебському воеводстві в православній шляхетській сім'ї. Початкову освіту здобув у Віленській братській школі, а потім навчався, як і багато інших його соратників за кордоном у єзуїтських школах Любліна та Замойській Академії. Після закінчення навчання прийняв чернечий постриг у Троїцькому монастирі у Вільні. У вересні 1632 р. став викладачем і префектом заснованої архимандритом Петром Могилою лаврської школи і саме тоді вписався до Київського братства разом зі своїм патроном та деякими лаврськими вчителями. Після об'єднання братської та лаврської шкіл в одну став професором і префектом київського колегіуму (1632—1635), викладав риторику та філософію, його вихованцем був зокрема Варлаам Ясинський. 1635 року він написав твір польською мовою «Exegesis», у якому захищав Колегіум від нападок єзуїтів та співвітчизників-прихильників слов'яно-візантійського типу освіти, доводив необхідність знання латини, «семи вільних наук».

У серпні 1635 р. Сильвестра Косова була висвячено на єпископа Мстиславського, Могилевського й Оршанського. Очевидним було врахование його тяжіння до рідного краю. Діяльність на цій кафедрі для Сильвестра Косова була нелегкою. Відлуння протистояння у Білорусі між православними та уніатами 20-х років XVII ст., перехід Мелетія Смотрицького з православ'я до унії негативно позначилися на релігійній ситуації цих земель. Єпископ Сильвестр Косов розумів, що тільки друкуванням книг та поширенням освіти можна виправити на краще становище православних. Він і сам подавав приклад у цій справі, продовжуючи реалізацію задумів Петра Могили. Особливу популярність здобув його «Paterikon» (1635), писаний польською мовою: скорочена версія Києво-печерського патерика (життя печерських святих) з цікавими полемічними додатками.

Після відходу у вічність Петра Могили на Соборі у Києві єпископ Сильвестр Косів одноостайно був обраний новим митрополитом (25.02.1647). Все духовенство і запорізькі козаки, проігнорувавши привілей польського короля, попросили благословення на цю святу справу в Константинопольського патріарха Парфенія II. Посвячення в митрополити Сильвестра Косова українськими єпископами відбулося 1647 року.

Наступного року в Україні вибухнула Національно-визвольна війна українського народу 1648—1658 рр. під проводом Богдана Хмельницького. Полум'я війни охопило всі українські землі, що перебували під владою Речі Посполитою, знайшло відгомін і в інших етнічних українських землях та за їх межами. Цю війну, що виникла і через утиски «людей грецької віри», підтримав і митрополит Сильвестр Косів. Разом з єрусалимським патріархом Паїсієм він урочисто вітав Богдана Хмельницького під час його тріумфального в'їзду у Київ 23 грудня 1648 р. після переможного походу, що завершився на берегах Вісли. Під час переговорів 1648 – початку 1649 рр. гетьман прагнув, щоб унію в Речі Посполитій було скасовано, православним було повернуто всі права і привілеї від «літ давніх», а єзуїти мали залишити територію України. Православні єпископи мали гарантоване місце в сеймі. Тільки перемога під Зборовом і підписана Зборівська угода 18(8) серпня 1649 року закріпила ці домовленості.

Для отримання сеймового затвердження Богдан Хмельницький відправив до Варшави у січні 1650 р. митрополита Сильвестра з львівським єпископом Арсенієм Желіборським, киево-

печерським архімандритом йосифом Тризною, іншим духовенством та козаками. Король затвердив статті Зборівського договору і наказав повернути православним захоплені уніатами землі у Луцьку, Холмську, Перемишльську, Вітебську і Мстиславську, архімандрію Жидачівську і Ліщинський монастир та деякі інші монастирі й церкви по містах і селах. Король затвердив митрополита Сильвестра Косова в його становищі, надавши право користуватися половиною прибутків Полоцької архієпископії. Митрополиту обіцяли право засідати у сеймі. Також дозволяли йому та іншим єпископам право цензури книг, а київському колегіуму і друкарням повертали попередні привілеї. Православне духовенство звільнялося від деяких поборів. Зі свого боку гетьман роздав копії цього трактату всім старшинам за своїм власним підписом. Однак через протести senatorів-католиків Косов був змушений залишити сейм. Здавалося, що цю прикрість можна виправити після чергових дипломатичних переговорів, однак, після поразки 1651 р. під Берестечком майже все це залишилося лише на папері. Щоправда Косов активно займався поверненням церков та монастирів, що після Берестейського собору 1596 р. було забрано уніатами. Було обрано єпископа черемиського (Антоній Виницький), холмського (Діонісій Балабан) та луцького (йосиф Чаплич). Довелося благати князя Януша Радзівіла (фактично командувача литовських військ) зупинити пограбування Києва.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.